

Ὁ Μπαλακίρεφ πέφτει σὲ πραγματικὴ ἀπόγνωση· φτάνει σὲ σημεῖο νὰ κάμει διαβήματα στὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ναυτικῶν γιὰ νὰ χαριστοῦν στὸ μαθητὴ του τὰ τρία ὑποχρεωτικὰ χρόνια ναυσιπλοΐας, μὰ δὲν καταφέρει τίποτα.

Ὅμως ὁ Κούϊ κι ὁ Μουσόργκσκυ εἶναι αἰσιόδοξοι. Βρίσκουν πῶς ὁ νεαρὸς συνάδελφός τους εἶναι ἀκόμα τόσο νέος, ὥστε αὐτὰ τὰ τρία χρόνια δὲν πρόκειται, κατὰ τὴ γνώμη τους, νὰ ζημιώσουν τόσο τὴ μουσικὴ του σταδιοδρομίᾳ· ἀπεναντίας τὸ παιδί αὐτὸ θὰ ὠφεληθεῖ γιατί θὰ κερδίσει σὲ ψυχικὴ δύναμη καὶ ὠριμότητα.

Ἔτσι ὁ Νικόλας ἀναγκάστηκε νὰ ὑποταχθεῖ στὴ μοίρα του. Μὲ βαρεῖα καρδιά ἐγκατέλειψε τὴν κρυφὴ του πρόθεση νὰ γίνῃ ἐπαγγελματίας μουσικὸς κι ἀποχαιρέτησε τοὺς φίλους του μουσικοῦς. Παρ' ὄλο πὺ ἀγαπάει μὲ πάθος τὴ μουσικὴ, ξέρει πόσο ἀμαθὴς εἶναι ἀκόμη καὶ κατανοεῖ τὴν ἀπόφαση τοῦ ἀδελφοῦ του.

«Εἶχε ἀπόλυτα δίκιο πὺ μὲ θεωροῦσε σὰν ἐρασιτέχνη, γράφει, γιατί τέτοιος ἦμουν τότε».

Μπαρκάρησε λοιπὸν στὸ πολεμικὸ ἱστιοφόρο «Ἀλμαζ», πὺ ἀρματωνόταν στὴν Κρονστάνδη ὄλο τὸ καλοκαίρι γιὰ τὸ τόσο μεγάλο ταξίδι του, ἀποφασισμένος νὰ ἐπωφεληθεῖ ἀπὸ τὰ χρόνια αὐτὰ τοῦ ταξιδιοῦ του γιὰ νὰ μορφωθεῖ ἐγκυκλοπαιδικά· γιατί, χάρη στὸν Μπαλακίρεφ, ξέρει πῶς κάθε μουσικὸς πρέπει νὰ ἔχει πλατεῖα μόρφωση. Γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ καταφεύγει στὴ βιβλιοθήκη τοῦ «Ἀλμαζ» πὺ εἶναι ἀρκετὰ πλούσια.

Μὰ γιὰ νὰ μὴ χάσει κάθε ἐπαφὴ μὲ τὴ μουσικὴ, ἀλληλογραφεῖ τακτικὰ μὲ τὸν Μπαλακίρεφ· τοῦ στέρνει τὰ συνθετικὰ του δοκίμια καὶ ἰδίως τὸ *andante* τῆς συμφωνίας του, πὺ ἀρέσει στὸ δάσκαλο καὶ φίλο του, πὺ τοῦ τὴν ἐπιστρέφει μαζὶ μὲ τὶς διορθώσεις καὶ τὶς συμβουλές του.

Σιγά - σιγά ὅμως ἡ ἀλληλογραφία του μὲ τὸν Μπαλακίρεφ ἀραιώνει κι ὁ Νικόλας μαγεμένος ἀπὸ τὶς ἐξωτικὲς χῶρες πὺ ἐπισκεπτόταν κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ταξιδιοῦ του παραμελοῦσε τελείως τὴ μουσικὴ, νιώθοντας πῶς ὄλο καὶ λιγότευε τὸ ἐν-

διαφέρον του γι' αυτή. "Υστερα λοιπόν από δύο έτων και όκτώ μηνών ταξίδι, κατά τό όποιο έπισκέφτηκε τήν 'Αγγλία, τή Νέα 'Υόρκη, τό Ρίο 'Ιανέιρο και πολλά άλλα ένδιάμεσα λιμάνια, τό «'Αλμαζ» έλαβε διαταγή νά έπιστρέψει στη Ρωσία. Στο μεταξυ αυτό τί γινόταν με τό Νικόλα σχετικά με τήν έπίδοσή του στη μουσική ;

«'Η μουσική ξεχάστηκε, λέει ό ίδιος ό Νικόλας, κι έθαψα όριστικά τήν πρόθεσή μου νά σταδιοδρομήσω σάν καλλιτέχνης, χωρίς νά νιώσω καμιά θλίψη γιά τούς πόθους μου πού πέταξαν».

II

Τό Σεπτέμβρη τοϋ 1865, τό «'Αλμαζ» ξαρματώθηκε, στην Κρονστάνδη, κι ό Νικόλας διορίστηκε υπάλληλος στο 'Υπουργείο τών Ναυτικών.

Στήν Πετρούπολη ξαναβλέπει τούς γονείς του και σιγά - σιγά ξαναβρίσκει τήν δρεξή του γιά τή μουσική μέσα στην καλλιτεχνική άτμόσφαιρα τής μικρής συντροφιάς, πού αριθμεί ένα ακόμη μέλος : τόν Μποροντίν.

Παρ' όλο πού αυτός ό τελευταίος είναι κατά δέκα χρόνια μεγαλύτερος από τό Νικόλα συνδέθηκαν κι οί δυο με στενή φιλία.

"Υστερα από έπίμονες παροτρύνσεις τοϋ Μπαλακίρεφ, ό Νικόλας καταπιάνεται ξανά με τή συμφωνία του. Συνθέτει τό τρίο τοϋ σκέρτσο και, με τή βοήθεια τοϋ δασκάλου του ξαναενορχηστρώνει όλο τό έργο, κι Μπαλακίρεφ, πού διηύθυνε τίς συναυλίες τής «Μουσικής Σχολής με δωρεάν φοίτηση», πού τήν είχε ιδρύσει ό ίδιος, άποφάσισε νά παίξει αυτήν τή συμφωνία κι άρχισε τίς δοκιμές.

'Αργότερα ό ίδιος ό Κόρσακωφ θά φανεί άμείλικτος γι' αυτό τοϋ τό νεανικό έργο και θά γράψει : «Πόσο φριχτή ήταν αυτή μου ή παρτιτούρα ! "Επαιρνα τότε έπιπόλαια τά πράγματα και δέν ήξερα ακόμη ούτε τό άλφα - βήτα !».

Πάντως τό έργο δοκιμάστηκε και παίχθηκε μ' έπιτυχία. Τό άκροατήριο κάλεσε επί σκηνής τό συνθέτη κι έμεινε κατάπληχτο όταν είδε πώς ό συνθέτης αυτός πού ύποκλινόταν μπρο-

στά του ήταν ένας νεαρότατος αξιωματικός του ναυτικού.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ Μπαλακίρεφ, εἶχε μαζέψει ἕνα μεγάλο ἀριθμὸ λαϊκῶν τραγουδιῶν, μελωδιῶν καὶ χορῶν ἀνατολίτικων καὶ εἶχε καταπιαστῆ μετὰ τὶς ἐναρμονίσεις τους. Ἔτσι ὁ μαθητὴς του εἶχε ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τὴν εὐκαιρίαν νὰ βλέπει τὸ δάσκαλό του νὰ δουλεύει κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ δυνατότητα νὰ μνηθεῖ στὰ λαϊκὰ τραγούδια ποὺ γρήγορα θὰ τ' ἀγαπήσει περισσότερο ἀπὸ κάθε τί.

Αὐτὴ ἡ δουλειὰ τοῦ δίνει σὲ λίγο τὴν ἐμπνευση νὰ γράφει μιὰ «Οὐβερτούρα πάνω σὲ Ρωσικὰ θέματα». Μὰ ὁ Μπαλακίρεφ δὲ φαίνεται πολὺ ἐνθουσιασμένος ἀπ' αὐτὴ τὴν Οὐβερτούρα τοῦ μαθητῆ του, πάντως τὴν παίζει σ' ἕνα κονσέρτο τῆς Σχολῆς τοῦ ὅπου σημειώνει μεγάλη ἐπιτυχία.

Τώρα δάσκαλος καὶ μαθητὴς συνεχίζουν τὶς ἐρευνές τους πάνω στὶς λαϊκὲς μελωδίες· ὁ Μπαλακίρεφ μάλιστα ἐπεκτείνει τὸ πλάνο του καὶ προμηθεύεται ὅλες τὶς συλλογὲς σλάβικων καὶ οὐγγρικῶν τραγουδιῶν. Στὶς ἀρχές τοῦ 1867, ὁ Μπαλακίρεφ ἀφοῦ διάλεξε γιὰ τὸ μαθητῆ του μερικὰ σέρβικα θέματα, τὸν συμβούλεψε νὰ συνθέσει μιὰ «Σερβικὴ φαντασία». Ὁ Νικόλας υἱοθέτησε πρόθυμα αὐτὴ τὴν ἰδέαν καὶ τέλειωσε πολὺ γρήγορα τὴ «Φαντασία» του, ποὺ ἄρεσε ὑπερβολικὰ στὸν Μπαλακίρεφ. Ἡ ἐνορχήστρωση αὐτοῦ τοῦ ἔργου, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ κατάχρηση στὴ χρησιμοποίησιν τῶν λαϊκῶν ὀργάνων ποὺ παρατηροῦμε σ' αὐτό, εἶναι ἀρκετὰ ἐπιτυχημένη. Τὸ ἔργο αὐτὸ παίχτηκε σὲ μιὰ συναυλία ποὺ δόθηκε τὸ Μάρτη τοῦ 1867 πρὸς τιμὴ «τῶν ἀδελφῶν σλάβων» καὶ σημείωσε μεγάλη ἐπιτυχία.

Τὴν ἴδια χρονιά συνδέεται μετὰ στενότετην φιλίαν μετὰ τὸ Μουσόργκσκυ, ποὺ ἔχει πιὸ μεγαλειώδεις ἐπιδιώξεις στὴ μουσικὴ σύνθεσιν.

Παραχωρεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ λιμπρέτα του, τὸ «Σαντκὸ» στὸ Νικόλα, κι αὐτὸς ρίχνεται ἀμέσως στὴ δουλειάν. Ἡ ὑπόθεσιν αὐτοῦ τοῦ λιμπρέτου τὸν γοητεύει. Ὑποχρεωμένος ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν του στὸ ὑπουργεῖο νὰ μένει ὀλομόναχος στὴν Πετροῦπολη, προχωρεῖ γρήγορα στὴ δουλειάν του καὶ τὸ Σεπτέμβριον

αυτός ο «Συμφωνικός του πίνακας» τέλειωσε. "Αν κι' έπηρεασμένο τὸ ἔργο αὐτὸ ἀπὸ τῆ «Θάμαρ» τοῦ Μπαλακίρεφ ἄρρεσε στὸ μικρὸν κύκλο τῶν συναδέλφων του. Μονάχα τὸ ὅτι ὁ Μπαλακίρεφ τὸ ἐπιδοκιμάζει καὶ δηλώνει ὅτι τοῦ ἀρέσει πολὺ δὲν εἶναι ἀρκετὸ ; "Ἐπειτα εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἔργα τοῦ μαθητῆ του ὅπου ὁ δάσκαλος βλέπει τὸ ἀντικαθρέφτισμά του.

Τὰ ἐπόμενα χρόνια ἡ μουσικὴ δραστηριότης ὅλο καὶ αὐξάνει στὴν Πετρούπολη.

Ἡ «παντοδύναμη μικρὴ συντροφιά» βρίσκεται σὲ περίοδο θαυμαστῆς παραγωγικότητος. Ἡ «Ύσλαμὲ» τοῦ Μπαλακίρεφ, ἡ «Ράτκλιφ» τοῦ Κούϊ, ἡ «Πρτῶη Συμφωνία» τοῦ Μποροντίν, ὅλη ἡ σειρά τῶν λίηντερ τοῦ Μουσόργκσκυ («Χοπάκ, Σαμπινιόν, Σαβίχνα» κ.λ.) ξεφυτρώνουν τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο κι ὁ Νικόλας, τὸ νεώτερο μέλος τῆς συντροφιάς, ἀρχίζει τῆ «Δεύτερη Συμφωνία» του.

Τὸ 1867 εἶναι ἡ χρονιά ὅπου ὁ Μπερλιόζ διευθύνει ἕξη συναυλίες στὴν Πετρούπολη. Ἡ φήμη τοῦ συνθέτη αὐτοῦ εἶναι τεράστια. Μὰ ὁ Μπερλιόζ εἶναι πιά πολὺ ἡλικιωμένος καὶ κουρασμένος. Πάντως προκαλεῖ στὰ μέλη τῆς μικρῆς συντροφιάς τὴν πιὸ μεγάλη ἐντύπωση. Ὁ Νικόλας ἀναρωτιέται τώρα ἂν πραγματικὰ ὁ Μπαλακίρεφ εἶναι ὁ μεγαλύτερος διευθυντῆς ὀρχήστρας τοῦ κόσμου... Οἱ ἀπογοητεύσεις του ἀρχίζουν με τὴν κριτικὴ γιὰ τῆ «Δεύτερη Συμφωνία» του, ὅπου ὁ δάσκαλος, χωρὶς νὰ τοῦ μαθαίνει τίποτα ἀπογοητεύει σὲ σημεῖο πού παρτάει τῆ συμφωνία του αὐτή.

Γιὰ νὰ διασκεδάσει αὐτὴ του τὴν ἀπογοήτευση ὁ Νικόλας, ἀρχίζει νὰ συχνάζει σὲ κοσμικὲς συγκεντρώσεις, πράγμα πὸ ἀπόφευγε ὡς τότε Πηγαίνει στὶς ἑσπερίδες τοῦ Νταργκομίσκυ, πὸ ἦταν ἓνας χαριτωμένος οἰκοδεσπότης, εὐθυμος καὶ φιλόξενος παρὰ τὴν κλονισμένη ὑγεία του. Ἐκεῖ συναντᾷ τίς δεσποινίδες Πυργκόλντ, πὸ τὸν προσκαλοῦν γρήγορα στὶς οἰκογενειακὲς τους δεξιώσεις Ἡ Ἄλεξαντρίνα κι ἡ Ναντίνα Πυργκόλντ εἶναι ἀξιόλογες μουσικοί. Κάνουν ἄφθονη καλὴ μουσικὴ στὸ σπίτι τους κι ὁ Νικόλας εἶναι δεχτὸς ἐκεῖ σὰν φημισμένος

μουσικός και συνθέτης. Αυτό τον κολακεύει και τοῦ ξαναδίνει κουράγιο γιὰ τὴ σύνθεση. Ἐπειτα ὁ Μουσόργκς, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Μπαλακίρεφ, τοῦ βρῆκε ἓνα καινούριο θέμα γιὰ συμφωνικό ποίημα : τὸν «Ἄνταρ», θέμα ἐξαιρετικά ἔλκυστικό γιὰ ἓνα συνθέτη. Μιά συλλογὴ ἀπὸ ἀραβικὲς μελωδίες ποῦ βρέθηκε τυχαῖα στὸ συρτάρι τοῦ Μποροντίν τοῦ προμήθευσε τὰ κυριώτερα θέματα. Στρώνεται στὴ δουλειὰ καὶ τὸ ἔργο προχωρεῖ γρήγορα· σὲ λίγο ὁ «Ἄνταρ» τέλειωσε. Ἡ πρώτη ἐκτέλεσή του ἔγινε στὸ ἐξωτερικό, στὸ Μακδεμβούργο ἀπὸ τὴν ὀρχήστρα τοῦ Γκέβαντχάουζ τῆς Λιψίας, ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ μαέστρου Νίκις. Ὁ Μποροντίν, ποῦ παρακολούθησε αὐτὴ τὴν ἐκτέλεση ἔγραψε ἓνα γράμμα στὴν κυρία Ρίμσκυ - Κόρσακωφ, ὅπου τῆς ἐξεθείαζε τὸ ἔργο τοῦ γιοῦ τῆς τὴν ἐξαιρετὴ ἐκτέλεσή του καὶ τὴ μεγάλη ἐπιτυχία του.

Κι ὅμως στὴ Ρωσσία, ὅταν ὁ Ρίμσκυ Κόρσακωφ ἔδειξε τὴν παρτιτούρα τοῦ «Ἄνταρ» στοὺς φίλους του, ὁ Μπαλακίρεφ κι ὁ Κούϊ ἔκριναν πολὺ ἀύστηρά αὐτὸ τὸ ἔργο, ἐνῶ οἱ ἄλλοι μόλις καὶ τὸν ἐνεθάρρυναν. Φυσικά ἡ ἀύστηρότητα τῆς κριτικῆς τοῦ Μπαλακίρεφ λύπησε πολὺ τὸ Ρίμσκυ - Κόρσακωφ. Ἐτσι σιγά—σιγά ἄρχισε νὰ γεννιέται ἓνα αἴσθημα ἀμοιβαίας ἀπογοήτευσης μέσα στὴν καρδιά τόσο τοῦ δασκάλου ὅσο καὶ τοῦ μαθητῆ του. Ὁ Μπαλακίρεφ δὲ μπορούσε νὰ συγχωρήσει στὸ Νικόλα τὴν ἀνάγκη ποῦ ἔνιωθε νὰ λευτερωθεῖ ἀπὸ τὴν κηδεμονία τοῦ δασκάλου του καὶ νὰ διμιουργεῖ χωρὶς νὰ τὸν συμβουλευταί. Ἴσως καὶ νὰ μὴν ἔβλεπε μὲ καλὸ μάτι τὸ νεαρὸ μαθητῆ του ἐπειδὴ εἶχε ἀρχίσει τελευταῖα νὰ τοῦ ὑποβάλλει συχνὰ ἐρωτήσεις στίς ὁποῖες ὁ γέρο - δάσκαλος δὲν ἤξερε ν' ἀπαντήσῃ. Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσουμε πῶς κι ὁ Ρίμσκυ - Κόρσακωφ ξεχνούσε κάπως τὸ τί χρωστοῦσε στὸ δάσκαλό του καὶ διαρκῶς τοῦ ὑπέδειχνε τὰ κενὰ ποῦ παρουσίαζε ἡ διδασκαλία του καὶ τὸ ἀμέθοδόν τῆς.

Στὸ μεταξύ ὁ Νικόλας συνθέτει διαρκῶς. Πηγαίνει ὄλο καὶ πιὸ συχνὰ στὴν οἰκογένεια Πυργκόλντ καὶ γράφει γιὰ τὴ Ναντίνα (πιανίστα) καὶ τὴν Ἀλεξαντρίνα (τραγουδίστρια) πολλὰ λίγητερ. Ἐπειτα αὐτὴ ἡ ἐπίδοση εἶναι γενικὴ : ὄλα τὰ

μέλη τῆς μικρῆς συντροφιάς, εὐτυχισμένα πού εἶχαν στή διάθεσή τους μιὰ τόσο τέλεια καλλιτέχνιδα συνθέτουν διαρκῶς λιηντερ γι' αὐτή. Στὴν Ἀλεξαντρίνα Πυργκόλντ λοιπὸν χρώτῳαμε ὄλα τὰ ὠραῖα λιηντερ τοῦ Μπαλακίρεφ, τοῦ Μουσόργσκυ, τοῦ Μποροντίν καὶ τοῦ Ρίμσκυ - Κόρσακωφ, πού συνέθεσαν ἐκείνη τὴν ἐποχὴ.

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1868, ἓνας καινούριος μαθητὴς τοῦ Μπαλακίρεφ, ὁ Λοντιτζένσκυ, προσκάλεσε τὸ Νικόλα νὰ μείνει λίγο καιρὸ στὸ σπίτι του, σ' ἓνα χτήμα του πού βρισκόταν στὰ βάρη τῆς ρωσικῆς ὑπαίθρου, μακριὰ ἀπὸ κάθε πολιτισμό. Ἐκεῖ ὁ Νικόλας ἀκούει τὰ τραγούδια τῶν θεριστᾶδων καὶ τῶν χωρικῶν κι ἐκεῖ τοῦ ἔρχεται ξαφνικὰ ἡ ἰδέα νὰ γράψει τὴν πρῶτη του ὄπερα : τὴ «Πσκοβιταῖν» (πού ὁ τίτλος τῆς ἀποδόθηκε στὰ γαλλικά : «Ἰβάν ὁ τρομερός»). Λογαριάζει λοιπὸν ν' ἀρχίσει τὸ γράψιμο τῆς ὄπερας αὐτῆς τὸ φθινόπωρο· ἐπιστρέφοντας ὁμως βρίσκει μιὰ μουσικὴ Πετρούπολη ἀναστατωμένη περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου πού εἶχε ἀνάψει ἀνάμεσα στοὺς πρωτοπόρους τῆς παντοδύναμης μικρῆς συντροφιάς καὶ τῶν γερο - ὀπισθοδρομικῶν. Στὴν ἀρχὴ ὁ πόλεμος αὐτὸς διεξαγόταν στίς ἐφημερίδες μὲ τσιμπήματα καρφίτσας, σὲ λίγο ὁμως ἐξέσπασε πρὸ λυσασμένους κι ἀπλώθηκε σ' ὄλη τὴν πόλη.

Ὡς τότε, μιὰ κι Μπαλακίρεφ διηύθυνε μαζί τις συναυλίες τῆς «Μουσικῆς σχολῆς μὲ δωρεὰν φοίτηση» καὶ τῆς Ἑταιρίας ρωσικῆς μουσικῆς ἢ «παντοδύναμη μικρὴ συντροφιά» ἦταν πραγματικὰ ἀρκετὰ ἰσχυρὴ ὥστε νὰ δίνει κατευθύνσεις στὸ μουσικὸν κόσμον, ἐφόσον μάλιστα κι ὁ Σέζαρ Κούι ἦταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ μόνος σχεδὸν ὀσοβαρὸς μουσικοκριτικὸς (στὴν ἐφημερίδα «Νέα τῆς Πετροπόλεως»).

Μὰ ἀπ' ὅταν παραιτήθηκε ὁ Μπαλακίρεφ ἀπὸ διευθυντῆς τῆς Ἑταιρίας ρωσικῆς μουσικῆς, ἄρχισε ἓνας θανάσιμος ἀγῶνας ἀνάμεσα στή μερίδα τῆς «μικρῆς συντροφιάς» καὶ τῆς «Μουσικῆς σχολῆς μὲ δωρεὰν φοίτηση» ἀπ' τὴ μιὰ μεριά καί, ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, τῆς «Ἑταιρίας ρωσικῆς μουσικῆς», πού ἀντι-

προσώπευε τὴ συντηρητικὴ μερίδα μὲ τὸ Ναπραβνίκ ἐπικεφαλῆς. Μὰ ἀλίμονο! στὴ μάχη αὐτὴ νικῆθηκε ὁ Μπαλακίρεφ, ἀφοῦ ὁμως πολέμησε μὲ λύσσα ἐπὶ τρία χρόνια, κατὰ τὰ ὁποῖα ἔνωθε ν' ἀδυνατίζει σιγά - σιγά τὸ κύρος του, νὰ χάνεται ἡ ἐπίδραση ποῦ ἀσκοῦσε καί, τὸ σκληρότερο γι' αὐτόν, νὰ τὸν παρατάει ὁ εὐνοούμενός του μαθητῆς, ποῦ τὸν ἀγαποῦσε σὰν παιδί του.

Ἐντὶθετα, ὁ Νικόλας, ἀπὸ κείνη τὴ στιγμή προχωρεῖ ἀπὸ ἐπιτυχία σ' ἐπιτυχία. Κι εἶχε πολλὰ νὰ κάμει ἐκείνη τὴ μουσικὴ περίοδο.

Ὁ Νταργκομίσκυ πεθαίνοντας τοῦ ἐμπιστεύθηκε τὴν ἐνορχήστρωση τοῦ «Πέτρινου Συνδατυμόνα» του. Ἐπὶ πλεόν, ἐτοίμαζε τὴν ἐκτέλεση τοῦ «Σαντκό» κι ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ ξανακοιτάξει ὀλόκληρην τὴν παρτιτούρα του· σύγκαιρα βιαζόταν νὰ ἐνορχηστρώσει τὸν «Ἄνταρ», ἐνῶ παράλληλα ἔγραφε τὴν «Πσκοβιταίν», παρ' ὅλο ποῦ φοβόταν πῶς δὲ θὰ ἔβλεπε τὸ ἔργο του νὰ παίζεται στὴν ὄπερα. Γιατί ἡ ὄπερα τότε ἦταν ἡ ἀκρόπολη τῆς ἐχθρικής παράταξης μ' ἐπικεφαλῆς τὸ Ναπραβνίκ. Ἔτσι ἀρνήθηκαν νὰ δεχτοῦν τὸ «Μπόρις Γκοντουνῶφ» τοῦ Μουσόργκσκυ ἐπικαλούμενοι ἀσήμαντες καὶ γελοῖες προφάσεις. Προσβαλμένος τότε ὁ Μουσόργκσκυ πῆρε πίσω τὴν παρτιτούρα του· κι αὐτὸ τοῦ βγήκε σὲ καλὸ, γιατί ἀποφάσισε νὰ τὴν ξανακοιτάξει καὶ νὰ προσθέσει στὴν ὄπερά του αὐτὴ τὸ ρόλο τῆς Μαρίνας, ποῦ δὲν ὑπῆρχε στὴν πρώτη του παρτιτούρα.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ διευθυντῆς τῶν αὐτοκρατορικῶν θεάτρων ἀποφασίζει νὰ δημιουργήσῃ ἕνα φαντασμαγορικὸ μπαλέτο, ποῦ τὴ μουσικὴ του θὰ τὴν ἔγραφαν οἱ Κούϊ, Μποροντίν, Μουσόργκσκυ καὶ Ρίμσκυ - Κόρσακωφ. Ἔτσι οἱ τέσσαρες φίλοι ἄρχισαν ἀμέσως νὰ γράφουν τὴ «Μλάντα». Ὁ πιὸ ἐνθουσιώδης εἶναι ὁ Μποροντίν, ποῦ ποτὲ ὡς τότε δὲν εἶχε συνθέσει μὴ τόσο ζῆλο καὶ τόση γρηγοράδα. Ὅσο γιὰ τὸ Ρίμσκυ - Κόρσακωφ παράτησε ἀκόμη καὶ τὴν ἐνορχήστρωση τοῦ «Πέτρινου συνδαιτυμόνα» καὶ τῆς «Πσκοβιταίν».

Βιάζονταν κι οἱ τέσσαρες νὰ τελειώσουν μιὰν ὥρα ἀρχίτε-

τερα κι έδειχναν μεταξύ τους κάθε μέρος που τέλειωνε ο καθένας τους χωριστά, καθώς προχωρούσαν στη σύνθεση αυτής της φαντασμαγορικής όπερας.

Δυστυχώς όμως αυτό το τόσο μεγαλεπήβολο σχέδιο δεν έπραγματοποιήθηκε ποτέ· κι οί τέσσαρες συνθέτες ένιωσαν να κρυνώνε ο ένθουσιασμός τους και να στερεύει ή έπνευσή τους. Άργότερα όμως μπόρεσαν να χρησιμοποιήσουν αυτό το άμεταχείριστο ύλικό τους από τη «Μλάντα», σ' άλλα έργα τους. Τότε ο Νικόλας συνέχισε τη σύνθεση της «Πακοβιταιν» και την ένορχήστρωση του «Πέτρινου συνδαιτυμόνα».

Την έποχή εκείνη συγκατοικοιουσε με το Μουσόργκσκυ και μοιράζονταν μιá κάμαρα κι ένα πιάνο μέσα στην πόλη. Η συμβίωση αυτή των δυο συνθετών γινόταν θέμα συζητήσεως των μουσικών της συντροφιάς τους, και να τί γράφει ο Μποροντίν στη γυναίκα του σχετικά μ' αυτή.

«Ο Μόντικα (Μόδεστος) κι ο Κόρσικα (Κορσακώφ) έξελιχθηκαν πολύ κι οί δυο τους από τον καιρό που συγκατοικοιουνε. Είναι έκ διαμέτρου αντίθετοι τόσο στα καλλιτεχνικά τους χαρίσματα όσο και στα μέσα που χρησιμοποιούν. "Είσι μπορούμε να πούμε πώς ο ένας συμπληρώνει τον άλλο· κι ή επίδραση του ενός πάνω στον άλλο είναι από τις πιό ευεργετικές. "Ο Μόδεστος τελειοποίησε το «ρετσιτατίβο» και την απαγγελία του Κόρσικα· κι ο Κόρσικα, με τη σειρά του, ήμέρεψε την τάση του Μόδεστου να «πρωτοτυπεϊ», έλειανε τις τραχύτητες της έναρμόνισής του, άφαιρесе το «έπιτηδευμένο» της ένορχήστρωσής του και την έλλειψη λογικής στην κατασκευή των μουσικών φορμών. Με λίγα λόγια, έκαμε τις συνθέσεις του Μόδεστου πολύ πιό μουσικές».

Μά οί δυο φίλοι δεν έμεναν κλεισμένοι διαρκώς στη κάμαρά τους για να δουλεύουν. "Ο καθένας τους έβγαине χωριστά και τραβούσε όπου ήθελε. Συχνά ο Νικόλας περνούσε τις βραδιές του στο σπίτι των Μποροντίν όπου έμενε συχνά άργά, συζητώντας γύρω από ζητήματα μουσικής φύσεως· πολλές φορές μάλιστα περνούσε εκεί τη νύχτα του, συντροφιά μ' άλλους άργοπορημένους, γιατί ο 'Αλέξανδρος και ή κυρία Μποροντίν ήταν στο έπακρο φιλόφρονες και φιλόξενοι κι είχαν πάντα το σπίτι τους άνοιχτό και το τραπέζι στρωμένο για τους φίλους.